"नदीषु देवखातेषु तडागेषु सरःसु च । स्नानं समाचरेन्नित्यं गर्तप्रस्रवणेषु च" इति नारदस्मरणात् । शौचाद्यर्थन्तु यथासम्भवं परकीयेषु पित्रादिषु स्वकीयेऽपि सर्वत्र न निषेधः" मिता० । "परशय्यासनोद्यानस्रग्वस्त्रयानानि वर्जयेत् । अदत्तान्यग्निहीनस्य नाश्नमद्यादनापदि" याज्ञ० । शय्या कशिपुः । आसनं पीठादि । उद्यानमाश्रमपादि । स्रग्वं प्रसिद्धम् । यानं रथादि परसम्बन्धीन्येतान्यदत्तान्यननुज्ञातानि वर्जयेन्नापभुञ्जीत : अभोज्यान्नान्याह । अग्निहीनस्येति । श्रौतस्मार्ताग्न्यधिकाररहितस्य गृहस्य प्रतिलोमजस्य वाधिकारवतोऽप्यग्निरहितस्याश्नमनापदि न भुञ्जीत न प्रतिगृह्णीयाच्च । "तस्मात् प्रशस्तानां स्वकर्मणा शूद्रजातीनां ब्राह्मणो भुञ्जीत गृह्णीयाच्चेति" गौतमवचनात्" मिता० । "कदर्यवद्वधौराणां क्लीवरङ्गावतारिणाम् । वैद्याभिशस्तवार्द्धुष्यगणिकागणदोषिणाम्" याज्ञ० । कदर्यो वृद्धः "आत्मानं धर्मकृत्यञ्च पुत्रदारांश्च पीडयेत् । लोभाद् यः पितरौ भ्रातॄन् स कदर्य इति स्मृतः" इत्युक्तः । वधो निगडादिना वाचा सन्निरोधश्च । चौरो ब्राह्मणस्वर्णव्यतिरिक्तपरस्वापहारी । क्लीवो नपुंसकः । रङ्गावतारी नटचारणमल्लादिः । वेणुच्छेदजीवी वैणः । अभिशस्तः पतनीयैः कर्मभिरभियुक्तः । वार्द्धुषो निषिद्धवृद्ध्युपजीवी । गणिका पण्यस्त्री मद्यदोषी वृद्धयाजकः । एतेषामन्नं नाश्नीयादित्यनुवर्त्तते" मिता० । "चिकित्सकातुरक्रुद्धपुंश्चलोन्मत्तविहिताम् । क्रूरोपपतितव्रात्यदाम्भिकोच्छिष्टभोजिनाम्" याज्ञ० । "चिकित्सकोभिषग्वृत्त्युपजीवी । आतुरा महारोगोपसृष्टः । "वातव्याध्यश्मरीकुष्ठमेहोदरभगन्दराः । अर्शांसि ग्रहणीत्यष्टौ महारोगाः प्रकीर्त्तिताः" इति । क्रुद्धः कुपितः । पुंश्चली व्यभिचारिणी । मत्तो विद्यादिना गर्वितः । विहितं यमः । क्रूरो दृढाभ्यन्तरकोपः । वाक्कायव्यापारेणोद्वेजकः उपः । पतितो ब्रह्महादिः । व्रात्यः पतितसावित्रीकः । दाम्भिको वञ्चकः । उच्छिष्टभोजी परभुक्तोज्झितभोजी । एतेषाञ्चिकित्सकादीनामन्नं नाश्नीयात्" मिता० । "अशौराक्लीबकारुक्लीलितपानयाजिनाम् । यस्य विक्रयकर्मोपतन्तुवायवृत्तिनाम्" याज्ञ० । "अशौराक्लीबस्तस्त्री व्यभिचारमन्तरेणापि । पतिपुत्ररहितेत्यन्ये । कारुः स्वर्णस्य विकारान्तरम् । क्लीलितः सर्वत्र स्त्रीवशवर्त्ती । पानयाजी पानस्य यान्त्यादिकर्त्ता वङ्गता सुपनेता च । यस्त्रविक्रयी यस्त्रविक्रयोपजीवी । कर्मारो लोहकारः तक्षादिश्च । तन्तुवायः सूचीशिल्पोपजीवी । कर्मभिर्वृत्तं जीवनमस्यास्तीति वृत्तो । एतेषामन्नं नाश्नीयात्" मिता० । "नृपसराजरजकक्लतघ्नवधजीविनाम् । चैवधावसुराजीवसङ्घोपपतिवेश्मनाम् । पिशुनान्तेतिनोश्चैव तथा चाक्रिकान्दिनाम् । एषामन्नं न भोक्तव्यं सोमविक्रयिणस्तथा" याज्ञ० । "नृपसो निर्दयः । राजा भूपतिः । तत्पाकचर्यात्पुरोहितश्च । यथाह शङ्खः "भीतावगीतरुदिताक्रन्दितावधूतक्षुधितपरिभुक्तावक्षितोन्मत्तावधूतराजपुरोहितान्नानि वर्जयेत्" । रजको वस्त्रादीनां नीलादिरागकारकः । कृतघ्न उपकृतस्य हन्ता । वधजीवी प्राणिनां वधेन वर्त्तकः । सुराजीवी मद्यविक्रयजीवी । उपपतिर्जारः सङ्घोपपतिना वेश्म वस्त्रादौ सङ्घोपपतिवेश्मा । पिशुनः परदोषस्य ख्यापकः । अन्तो मिथ्यावादी । चाक्रिकस्तैलिकः । याकटिकश्चेत्येके "अभिशस्तपतितचाक्रिकतैलिकः" इति भेदेनाभिधानात् । वन्दिनः स्तावकाः सोमविक्रयी सोमलतायाः विक्रेता । एतेषामन्नं न भोक्तव्यम् । सर्वे चैते कदर्यादयो द्विजा एव कदर्यत्वादिदोषदुष्टा अभोज्यान्ना इतरेषां प्राप्तप्रभावात् प्राप्तिपूर्वकत्वाच्च प्रतिषेधस्य । अग्निहीनस्य नाश्नमद्यादनापदीत्यत्र शूद्रस्याभोज्यान्नत्वसूक्तम् । तत्र प्रतिप्रसवमाह" मिता० । "शूद्रेषु दासगोपालकुलमित्रार्द्धसीरिणः । भोज्यान्ना नापितश्चैव यश्चात्मानं निवेदयेत्" याज्ञ० । "दासागर्भदासादयः गोपालो गवां पालकः गवां पालनेन यो जीवति । कुलमित्रं पितृपितामहादिक्रमागतः । अर्द्धसीरी हलपर्याय सीरापलक्षितकृषिफलभागग्राही । नापितः स्मश्रुव्यापारकारयिता नापितश्च । यश्च वाङ्मनःकायकर्मभिरात्मानं निवेदयति तथाहमिति । एते दासादयः शूद्राणां मध्ये भोज्यान्नाः । चकारात् कुम्भकारश्च । "गोपनापितकुम्भकारकुलमित्रार्द्धसीरिनिवेदितात्मानो भोज्यान्ना" इति वचनात् ।

स्नातकश्च त्रिविधः व्रतस्नातकः विद्यास्नातकः उभयस्नातकश्चेतिभेदात् । तत्र विहितकालपर्य्यन्तं ब्रह्मचर्य्यं कृत्वा वेदसमाप्त्यैव व्रतकालोत्तरं कृतसमावर्त्तन आद्यः । विहितकालमध्येऽपि वेदविद्यां लब्ध्वा स्नातो द्वितीयः । विहितकालपर्य्यन्तं ब्रह्मचर्य्यं कृत्वा वेदमलब्ध्वा तं लब्ध्वैव तत्कालोत्तरं कृतस्नानस्तृतीयः ।

स्नातकव्रत न० ६त० । स्नातकधर्म्मे शुक्लुके व्रतभेदे